

ФІЛОСОФСЬКО-МОТИВАЦІЙНІ ТЕОРІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРИСЯЖНИХ

Культенко О.В.,
старший викладач кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидат юридичних наук;

Улюшев Б.В.,
студент факультету історії та права Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Питання філософсько-методологічного аналізу інституту присяжних залишаються актуальними завдяки їх сучасному впровадженню у правову систему деяких держав (як наслідку принципу всеохоплюючого гуманізму

та антропоцентричності) [3] та, в той же час, світової тенденції щодо згорання кількості справ за участю судових присяжних [2, с.56].

Існує значна кількість наукової літератури, що описує правовий аспект та проблеми застосування інституту присяжних та звертає увагу на загальнофілософські проблеми. Спеціальна література, що уособлює обидві теми, практично відсутня.

Наукова значущість даної роботи полягає в пропозиції обговорення унікальної класифікації теорій, оскільки необхідно встановити адекватні передумови впровадження та подальшого розвитку інституту присяжних. Отже, з метою подальшого впорядкування можна акцентувати увагу на п'яти теоріях, а саме, на:

1. Теорії легістичної недосконалості. Вона вказує на формування інституту присяжних утверджуючи думку, що громадська мораль та законодавство стосовно суміжних питань суперечать одне одному, – тому інститут присяжних застосовується для заспокоєння громадської думки з приводу невдоволення порядком та змістом судового процесу. Використання інституту присяжних дає змогу регулювати ті правовідносини, які законом не врегульовані [6, с.104]. Легістична недосконалість активізує звернення до громадянина, за захистом свого права чи інтересу, якому таке суперечливе законодавство мало відоме. Вказана вище теорія обумовлює використання інституту присяжних у високорозвиненому громадянському суспільстві, де стосунки громадянина і держави чітко структуровані та злагоджені, не можна зробити чіткий їх поділ. Закон слугує суспільству, яке здатне самостійно усвідомити свої потреби та можливості. Таким чином, утворюється ідеальний закон, який закріплює такі моральні норми, які більшість населення країни вважає доцільними, логічними та вірними у застосуванні. Тоді зникає багато перепон при прийнятті відповідного закону та як наслідок його застосування. У випадках такого формулювання закону межі між діяльністю суду присяжних та професійних суддів зникають. Закон настільки подібний до загальносуспільної визнаної думки, що є простим та зрозумілим для особи з відсутніми спеціалізованими знаннями. Рівень довіри та взаємовідносин держави та суспільства знаходиться на такому високому рівні, що взаємна довіра дозволяє допустити вирішення справ по суті непрофесійними суддями, які здатні винести обґрунтоване та вірне рішення.

2. Теорії контролю держави інститутом присяжних, яка ставить на супротив владу (в особі однієї з гілок – судової) та суспільство (в особі відібраної соціальної групи). Згідно цієї теорії судова влада не здатна ухвалити рішення по-справедливості. Поняття справедливості є оціночною ознакою та варіюється в залежності від чинників, що впливають на громадську думку. Питання щодо законності чи незаконності рішення суду не є першочерговим аргументом у мотивації щодо впровадження інституту присяжних. У цій концепції, на відміну від попередніх, не видається необхідною диференціація суддівських рішень на підставі законності. Тобто нею враховуються рішення суду, які є законними, але суперечать морально-етичним засадам суспільства, а також рішення суду, які суперечать і закону і морально-етичним засадам суспільства. Застосовуючи даний правовий інститут, держава апріорі визнає себе некомпетентною у можливості врегулювання спорів шляхом делегування своїх повноважень через висококваліфікованих спеціалістів; визнає себе країною, чий державно-управлінський апарат не здатний забезпечити покладені на неї функції; закріплює чи культивує думку розрізненості моралі суспільства та духу закону.

3. Теорії контролю суспільства інститутом присяжних, згідно з якою концепція інституту присяжних є тим чинником, завдяки йому суспільство здатне реалізовувати контрольну функцію не над суддівською владою, а

над найбільш соціопативними членами такого суспільства [4, с.281]. Тобто свою девіантною поведінкою такі члени суспільства вирізняються з-поміж інших, чим ставлять під загрозу загальнопогоджені принципи його існування. А на інститут присяжних покладається завдання визначити чи справді поведінка потенційного правопорушника є девіантною. За своє суттю, інститут присяжних здійснює функцію виявлення та усунення таких «ракових клітин суспільства», які ставлять під загрозу його стабільне існування.

4. Історичній теорії, доктрини якої встановляють необхідність замінити професійних суддів судом присяжних, після чого суспільство не зможе стверджувати та посилатись на недоліки судочинства через діяльність держави та її органів, оскільки саме безпосередньо справлятиме це судочинство. Така модель судової системи нагадує здійснення судочинства в Афінах у V століття до н.е. Проте кількість таких присяжних була доволі тривалою [5, с.654]. На протязі подальшого історичного розвитку інститут присяжних із певними видозмінами набув значного поширення. Отже, можна стверджувати, що інститут присяжних є продовженням багатовікових процесів утворення досконалої судової системи.

5. Психологічній теорії, яка поряд із іншими особистісними бажаннями, на рівні підсвідомості, вказує на існуванні бажання особисто вирішити долю іншого [2, с.175]. Тим самим це виокремлює індивіда з-поміж інших, підвищує власну самооцінку та конкурентноспроможність на життєвому шляху. Через необхідність набуття специфічних знань до цього процесу належить обмежене коло людей, – звідси виникає бажання утворення інституту присяжних.

Дані теорії не є взаємовиключаючими, оскільки передумови до застосування інституту присяжних та його подальша реалізація у різних державах можуть зазнавати радикальних змін. Більше того, віднесення тої чи іншої теорії до характеристики та застосування інституту присяжних значною мірою залежить від персональної оцінки особи, що проводить аналіз, її власного досвіду та переконання. Тому, стосовно одного і того ж інституту присяжних, що сформувався в один і той же історичний період, у межах однієї і тієї ж правової системи, у різних людей може бути протилежна думка щодо передумов його виникнення та класифікації.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний досвід діяльності інститутів мирового судді, суду присяжних, народних засідателів та пропозиції щодо можливостей його застосування в Україні / Бурий А., Таратуга Р., Тополевський Р., Тополевська Л./ Регіональний громадський фонд «Право і Демократія», 2009. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.fond.lviv.ua/storage/library/Doslidzh.myrovsud_prusiaznuh.pdf. – 131с.
 2. Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. — К.: Академвидав, 2005. — 592 с.
 3. Мирзоев Гасан. Защита прав человека и роль правоохранительной системы государства в ее обеспечении // Уголовное право. – 2006. – №3. – С.114-119.
 4. Berne E. A Layman's Guide to Psychiatry and Psychoanalysis. N.Y.: Simon & Shuster, 1968. (Эрик Берн - Введение в психиатрию и психоанализ для непосвященных. Перевод В.Данченко – Минск: Попурри, 2010 г. – 528 стр.)
 5. Elizabeth R. Sheyn. A Foothold for Real Democracy in Eastern Europe: How Instituting Jury Trials in Ukraine Can Bring About Meaningful Governmental and Juridical Reforms and Can Help Spread These Reforms Across Eastern Europe. – VANDERBILT JOURNAL OF TRANSNATIONAL LAW. – Vol. 43, 2010. – P. 649-699.
- Francis J. Mootz III. On Philosophy in American Law. – Cambridge, 2009. – 309 p.